RESTAURÁTORSKÁ ZPRÁVA

Desková malba Sv. Václava

z kostela Nanebevzetí Panny Marie
v obci Chorušice

Akademie výtvarných umění v Praze
Ateliér restaurování výtvarných děl malířských
a polychromované plastiky
škola doc. Adama Pokorného

2022/23

avu

Základní údaje o díle

Autor: Neznámý
Název: Sv. Václav
Datace: 1501
Technika: mastná tempera (olejomalba)
Rozměry: 68.1 x 162.8 cm
Majitel: Římskokatolická farnost- děkanství Chorušice
Provenience: Obec Chorušice
Termín zahájení a ukončení restaurování: 9.12.2022
Laboratorní průzkum: Ing.Lenka Zamrazilová
Pedagogický dohled: doc. MgA. Adam Pokorný, Ph. D
Průzkum provádí: Marie Čádová, studentka V. ročníku Akademie výtvarných umění

Popis díla

Motivem obrazu je Svatý Václav v majestátním postoji. Má na sobě zbroj, zelenou suknici a červený pláštík sepnutý ozdobnou sponou s drahokamem. Na hlavě má knížecí čapku. V pravé ruce drží erb a v levé praporec s černou orlicí. Pozadí je pojato dekorativně-postříbřený gravírovaný vzor se zlatou lazurou, při pozdějších úpravách byl překryt hliníkovými foliemi . V pozadí můžeme najít reliéfně řešenou svatozář a dataci vytvoření obrazu -1501.
Obraz Sv. Václava byl spolu s obrazem Sv. Jiří (restauruje spolužák Edgar Mašek) křídlem oltářní archy.

Restaurátorský průzkum

Technika malby

Malba je provedena na dřevěnou pravděpodobně lipovou podložku o rozměrech(68.1x162.8cm) Deska je složena ze tří vertikálních prken lepených na tupo, bez profilace spojů. Z rubové strany pří horním bočním nasvícení jsou viditelné znaky ručního opracování prken. Původním stabilizačním prvkem byl nosný rám. Z defektů je patrné že spoje byly přelepeny plátnem. Dřevěná podložka byla tradičně opatřena izolací a na ní byl nanešen ,pravděpodobně křídový, podklad. Na této desce je bílý podklad poměrně silný a je vybroušen do hladka bez patrné struktury. Dále byla nanášena imprimitura jež mimo jiné splňovala funkci izolace příliš savého podkladu. Pomocí IR fotografie ale i pouhým okem je možno částečně vidět tmavou podkresbu, nejspíše štětcovou. Podkresba se místy mírně liší od malby, můžeme tak mluvit o autorských změnách. Na obraze se nachází pomocná rytá kresba, například perspektivní linie v podlaze nebo svatozář. Pozadí je pojato výzdobnou technikou-gravírováním. Dle sond na obraze sv. Jiří se dá vyvodit že původně byl brokátový vzor postříbřen a následně zlatě lazurován. Charakter malby dokazuje, že obraz byl malován s pomocí olejové složky. Malba je vrstvená, finišována pastóznějšími akcenty a lazurami.

Stav díla

Původně byla deska adjustována v rámu, který měl zároveň stabilizační funkci. Později došlo k vyjmutí z rámu a z důvodu potlačení přirozené deformace dřeva byly do desky vloženy dva svlaky. Přesto postupem času a vlivem nepříznivých podmínek došlo k deformaci podložky jež se projevilo výrazným konkávním prohnutím. Svlaky se uzamkly v desce a zablokovaly jakýkoliv pohyb. Následkem toho vznikly praskliny procházející až do malby. V hrudi Václava jsou prorezlé dva hřebíky. Na obraze je patrno několik červenohnědých tmelů, z nichž velmi výrazný se jeví pravý dolní roh. Nejvýznamnějším degradačním činitelem tohoto obrazu je dřevokazný hmyz. Z lícové strany je několik prohlubní především v části dekorovaného pozadí, které obnažují zdegradované zpráškovatělé dřevo. Deska je tak ve velmi křehkém stavu, je nutné s ní manipulovat s největší opatrností. Podklad s malbou je místy uvolněn, v některých částech došlo k nevratným ztrátám. Barevná vrstva se odděluje od podkladu v malých šupinkách především v červené drapérii a inkarnátu. Po celém povrchu obrazu je znatelná přirozená krakeláž – sekundární. V bílé drapérii a v černě namalovaných orlicích je krakeláž primární. Na obraze je několik vrypů vzniklých nevhodným zacházením. V některých retušovaných částí došlo k barevné alteraci. Stříbrné pozadí bylo druhotně opatřeno hliníkovou folií. Na malbě se nachází lak, lesklého charakteru v poměrně silné vrstvě. Rubová strana je opatřena nátěrem z kalafuny,místy je proteklá až na lícovou stranu. Obraz je znečištěn ptačím trusem.

Návrh na restaurování

1. zahubení dřevokazného hmyzu pomocí dusíkové atmosféry
2. vstupní a průběžná fotodokumentace
3. restaurátorský průzkum – rozptýlené denní světlo, razantní boční nasvícení, UV luminiscence, UV fotogarfie infračervená reflektografie, RTG, makrofotografie, falešná barevnost v IR a UV
4. laboratorní průzkum – z odebraných vzorků barevné vrstvy a dřevěné podložky
5. lokální zahubení plísní
6. upevnění uvolněné malby
7. lokální přelep uvolněné barevné vrstvy a rizikových částí
8. vytvoření nosné konstrukce, pro manipulaci s deskou(která by umožnila otočení desky)
9. odstranění (ztenčení) nátěru na rubové straně
10. zkoušky způsobů petrifikace desky obrazu paraloidem
11. petrifikace dřevěné podložky paraloidem z rubové strany desky
12. odstranění nepůvodních svlaků, zároveň zajištění desky proti prohnutí vytvořením nástavby na nosnou konstrukci
13. doplnění dřevěného materiálu v nově vzniklých prohlubních po svlacích
14. odstranění zbytku lepu v prasklinách pomocí speciální frézy a vyložení lipovými špalíčky
15. vytvoření nosného obrazového rámu a osazení na desku
16. sejmutí přelepu z lícové strany obrazu
17. vyčištění obrazu suchou cestou
18. zkouška rozpustnosti povrchových nečistot a laku
19. sejmutí nečistoty, laku a přemaleb
20. tmelení defektů
21. reverzibilní retuš
22. závěrečná laková povrchová úprava
23. závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské zprávy

Postup restaurování

Nejprve bylo nutné zahubit aktivního červotoče. Jako vhodným řešením se jevilo vystavení desky inertní dusíkové atmosféře. Deska se hermeticky uzavřela do hliníkové folie, následně bylo možné přistoupit k vhánění plynného dusíku z tlakové lahve. Z důvodu pravděpodobného vysušování desky, bylo potřeba plyn nejprve zvlhčit – probubláním přes vodu. Vlhkost byla kontrolována vlhkoměrem zabudovaným uvnitř pytle. Tento proces byl několikrát opakován dokud se na oxometru neukázaly požadované hodnoty 0.1%. Při takto sníženém kyslíku byla deska zavařena ještě asi měsíc. Po vyjmutí byla vatičkou namočenou v Isopropanolu zneškodněna plíseň taktéž byla provedena zkouška citlivosti na vodu. Dalším krokem bylo nutné zajistit uvolněnou barevnou vrstvu. A to pomocí 2% vyziny v destilované vodě, aplikována byla injekční stříkačkou. Následně bylo nutné místo zatížit do druhého dne. Ve vybraných rizikových místech byla malba navíc přelepena mikelantou a 1% vyzinou. Poté se mohlo přistoupit k vytváření konstrukce, která umožní bezpečné otočení desky. Na latě 6x4 cm se obkreslil profil zakřívení desky, a to celkem na pěti místech. Pomocí pásové pily a dlát se vyříznul profil. Bylo potřeba přesné lícování s deskou, proto se lišty musely několikrát upravovat. Na hotové lišty se přilepila vyměkčující vrstva, jako mezivrstva byl použit silikonový melinex. Poté bylo možné celou konstrukci sešroubovat a spolu s deskou v několika lidech opatrně otočit rubovou stranou nahoru. Na zadní straně se nacházel ochranný nátěr z kalafuny, který byl aplikován při předchozím restaurátorském zásahu. Bylo nutné ho odstranit, efektivní se ukázalo seškrábávání pomocí skalpelu.

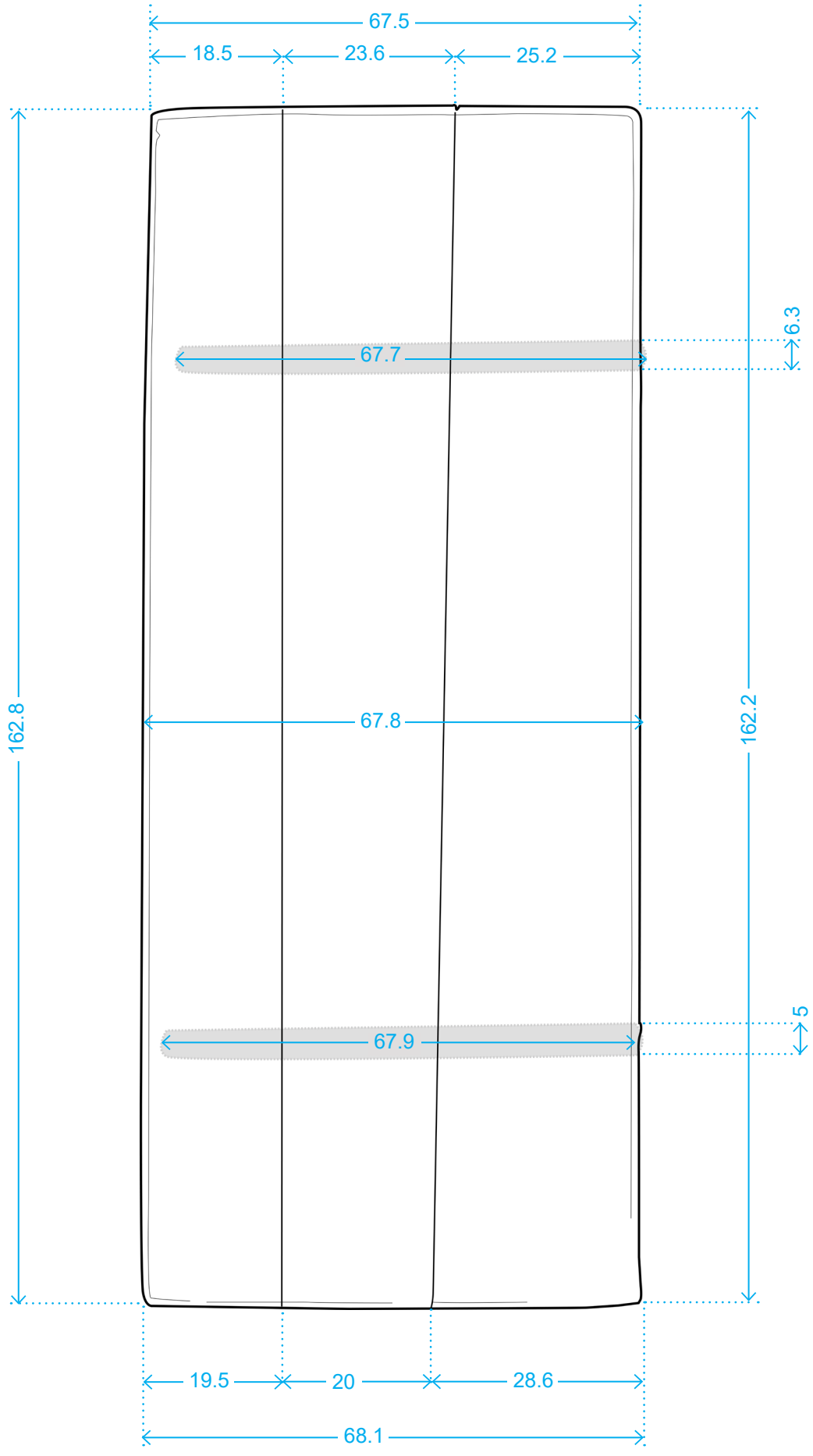

Zákres rozměrů

zákres ryté kresby

Rozptýlené denní světlo

Razantní boční nasvícení z levé strany

Razantní boční nasvícení z horní strany

Razantní boční nasvícení z dolní strany

Razantní boční nasvícení z pravé strany

Ultrafialová luminescence

UV fotografie

UV falešná barevnost

IR fotografie

IR falešná barevnost

Detail orlice na praporci v rozptýleném denním světle

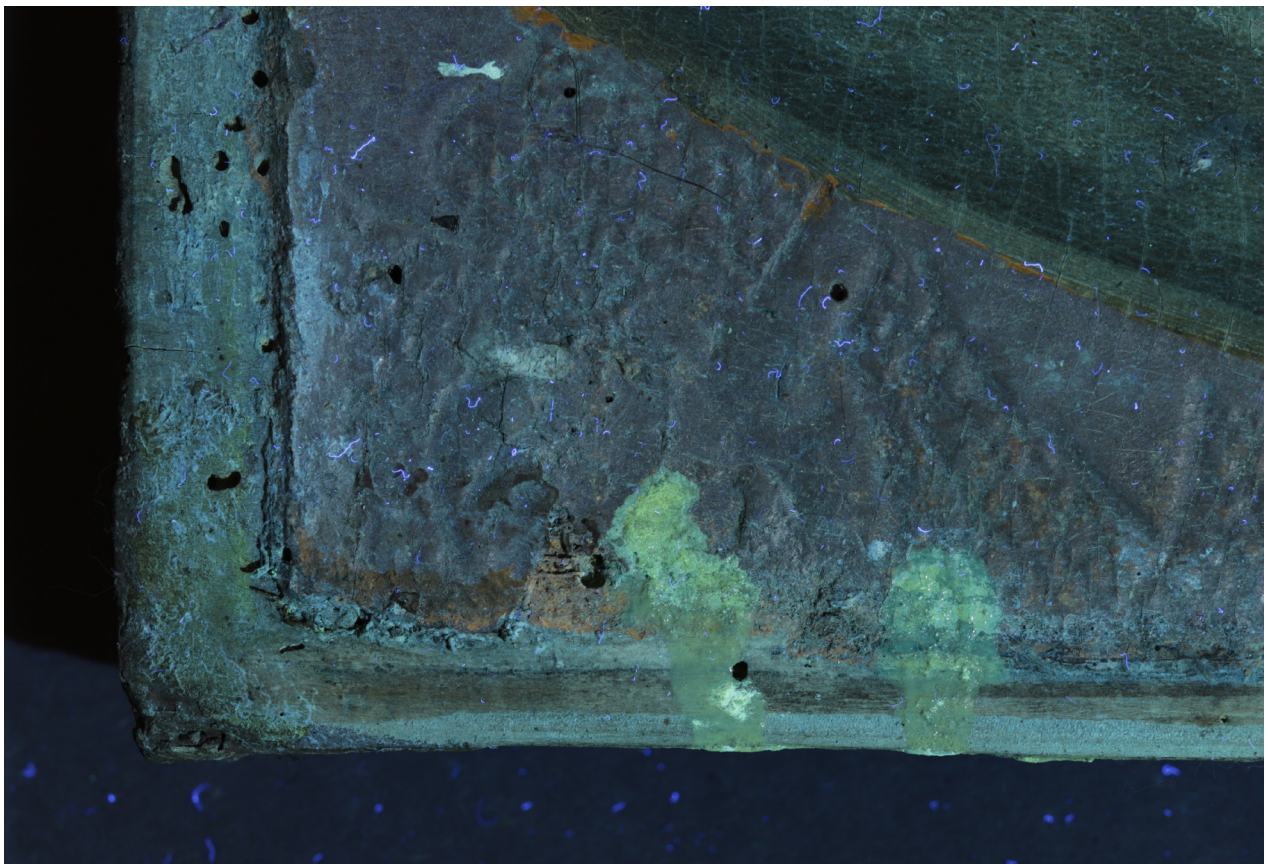

Detail proteklé kalafuny z rubové strany, snímek v rozptýleném denním světle a UV luminescenci

Detail svlaku a uvolněné malby, snímek v rozptýleném denním světle a razantním nasvícení

Detail poškozeného pravého rohu, snímek v rozptýleném denním světle a razantním nasvícení

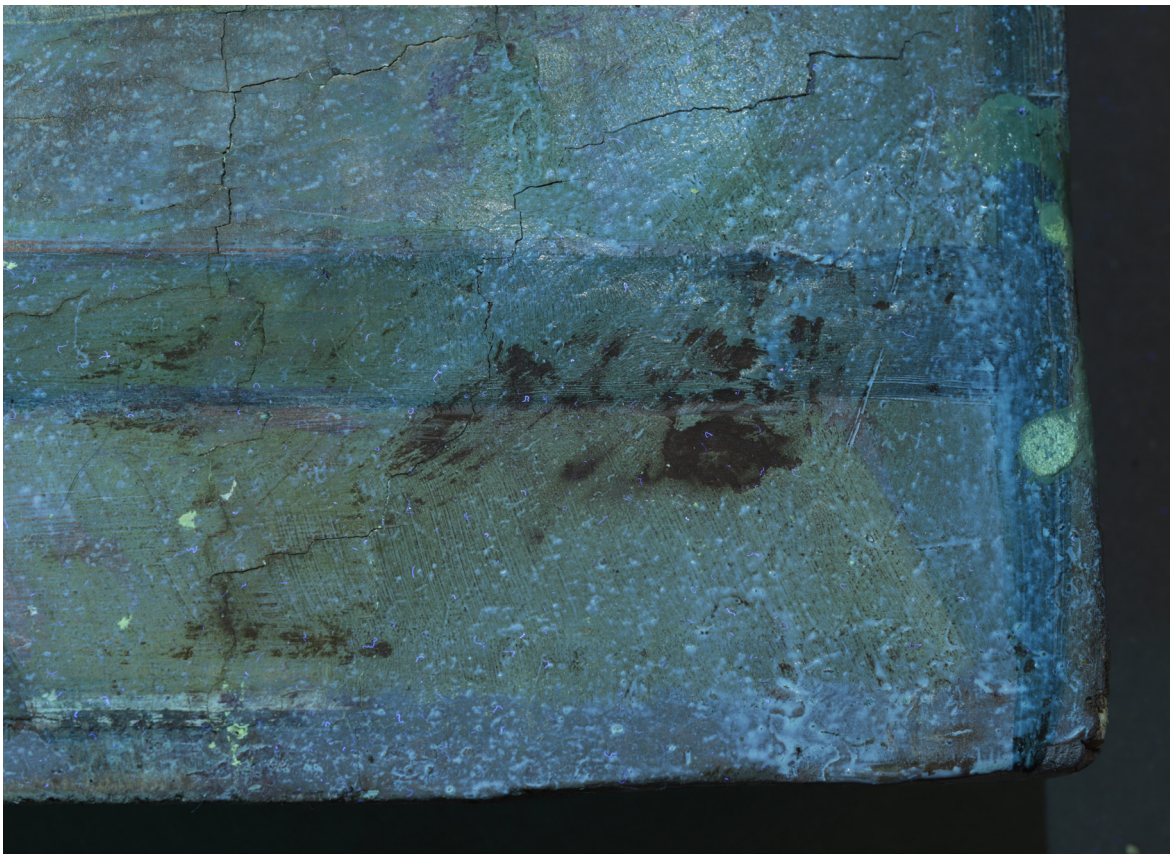

Detail poškozeného pravého rohu, snímek v UV luminescenci

Detail mechanického poškození, snímek v rozptýleném denním světle a razantním nasvícení

Detail odpadlé vrstvy a červenohnědého tmelu, snímek v razantním nasvícení a UV luminescenci

Detail odpadlé vrstvy a odhaleného plátna, snímek v rozptýleném denním světle razantním nasvícení

Detail prohlubní s obnaženým zpráškovatělým dřevem, snímek v rozptýleném denním světle razantním nasvícení

Detail gravírovaného vzoru, snímek v denním rozptýleném světle a razantním nasvícení

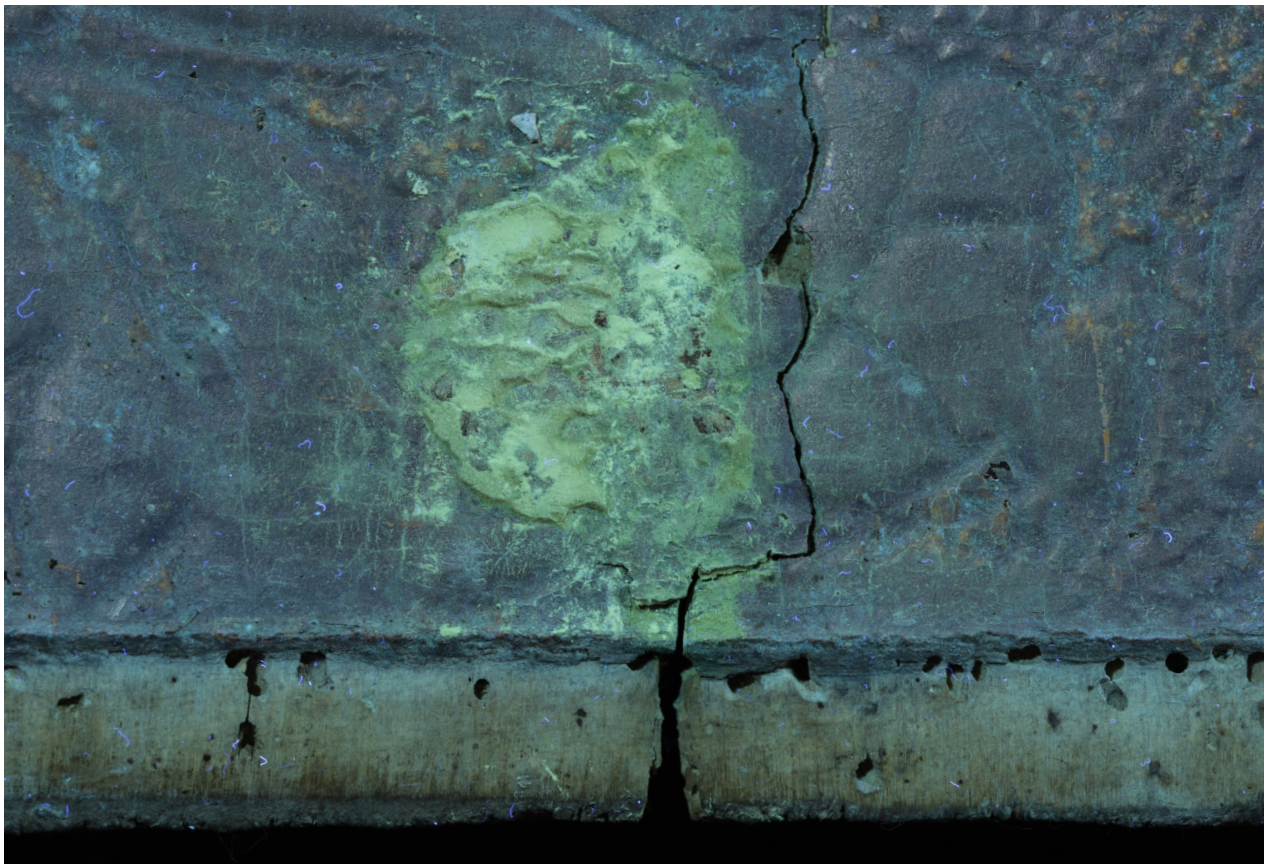

Detail proteklé látky, snímek v rozptýleném denním světle a UV luminescenci

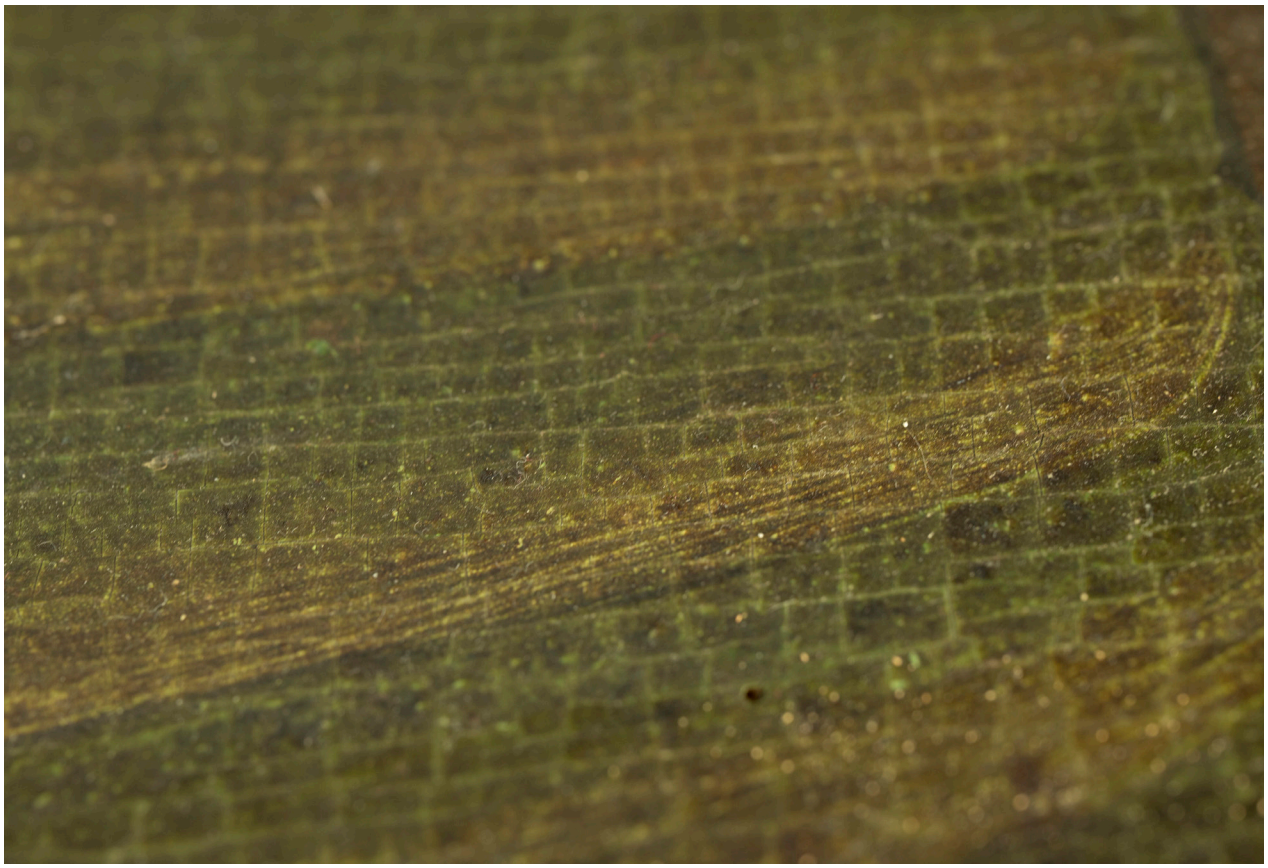

Detaily krakeláže(horní obr.tzv.primární, dolní tzv. druhotná), snímek v rozptýleném denním světle

Detail vyrytého letopočtu, snímek v rozptýleném denním světle

Detaily (horní obr. hřebíky v hrudi, dolní propadlá barevná vrstva), snímek v rozptýleném denním světle

Rubová strana v rozptýleném denním světle

Rubová strana v razantním denním světle z pravé strany

Rubová strana v razantním denním světle z levé strany

Rubová strana v razantním denním světle ze shora

Rubová strana v razantním denním světle zezdola

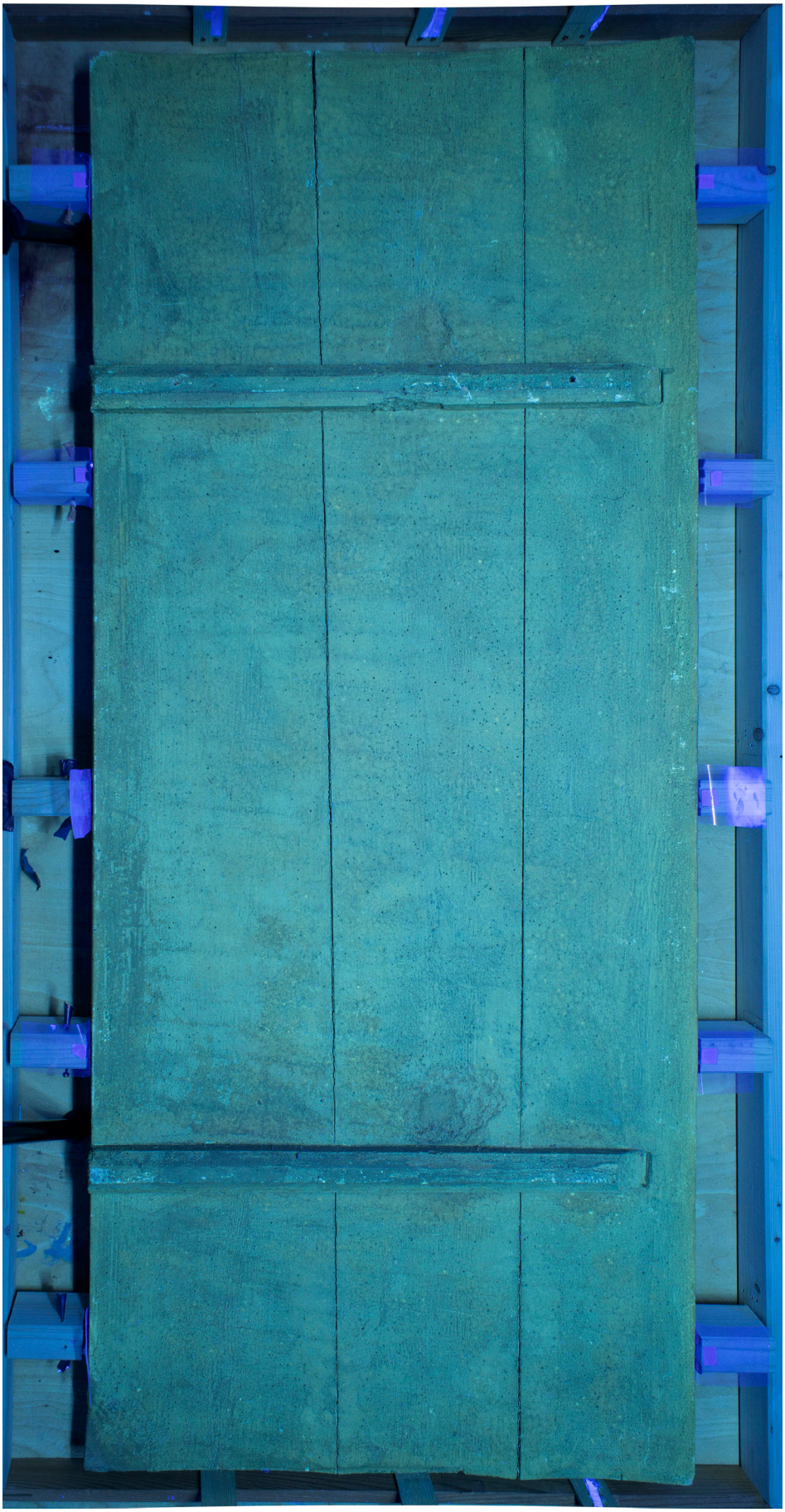

Rubová strana v UV luminescenci

Detaily prohlubní, snímek v rozptýleném denním světle

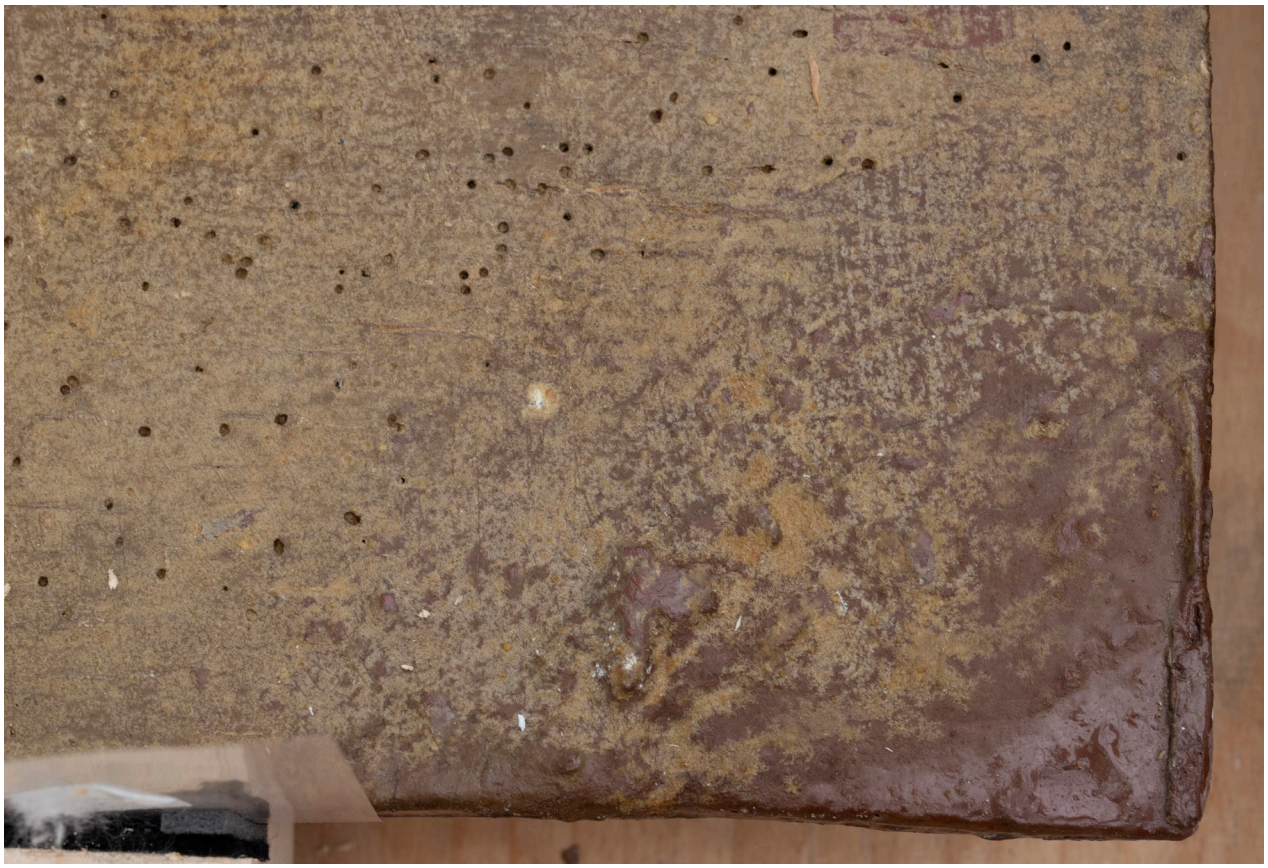

Detaily (horní obr. svlak,dolní obr. červenohnědý tmel), snímky v rozptýleném denním světle

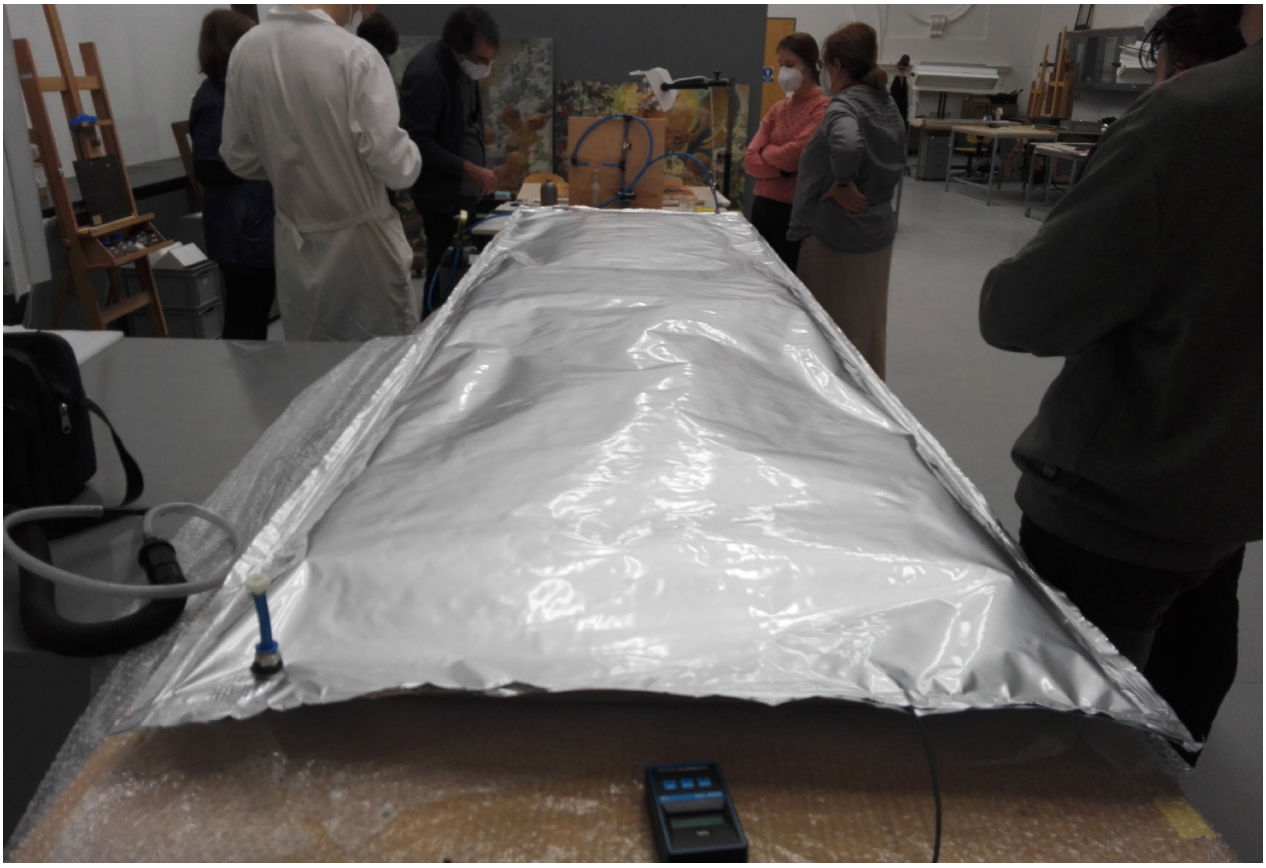

Hubení červotoče pomocí inertního dusíku

Zkoumání pigmentů pomocí XRF

Prekonsolidace 2%vyzinou - následné zatížení

Aplikování přelepů 1% vyziny

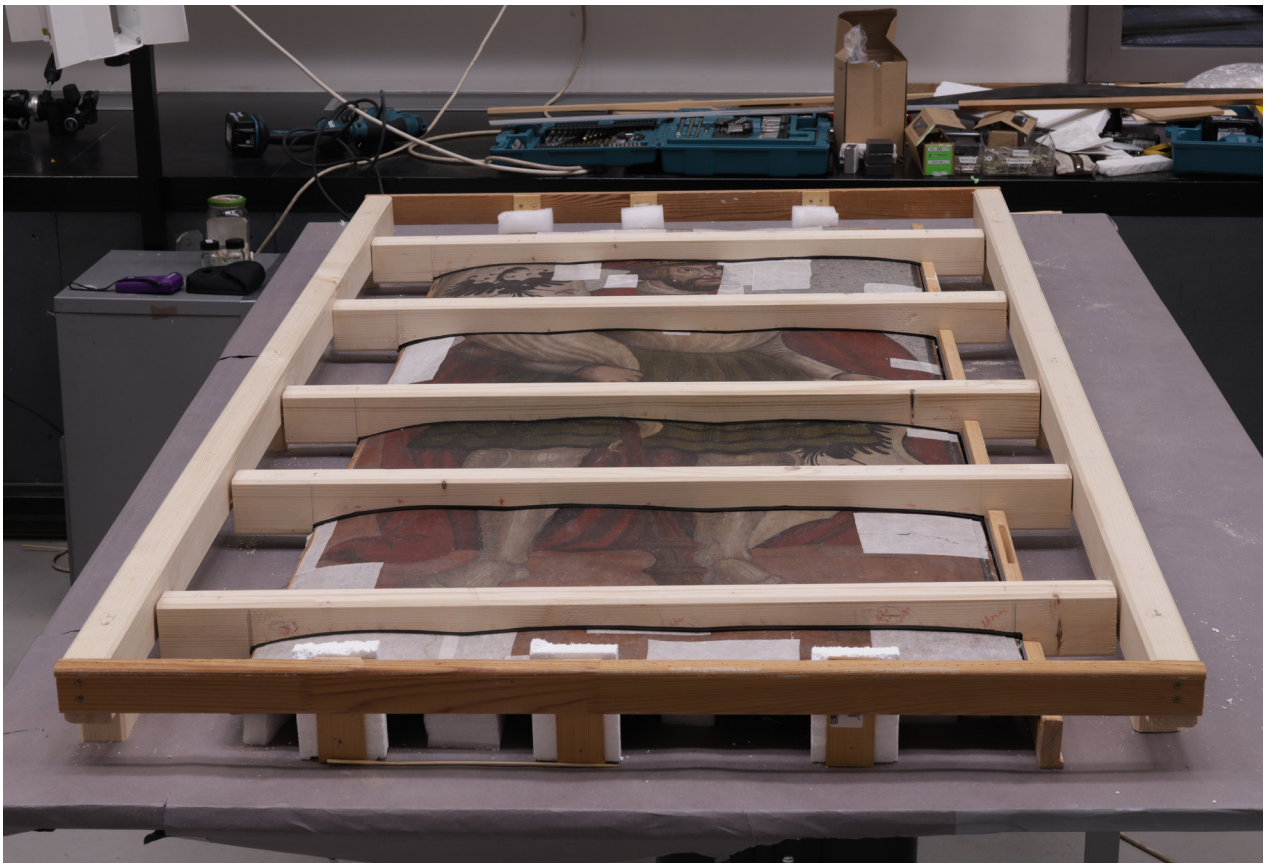

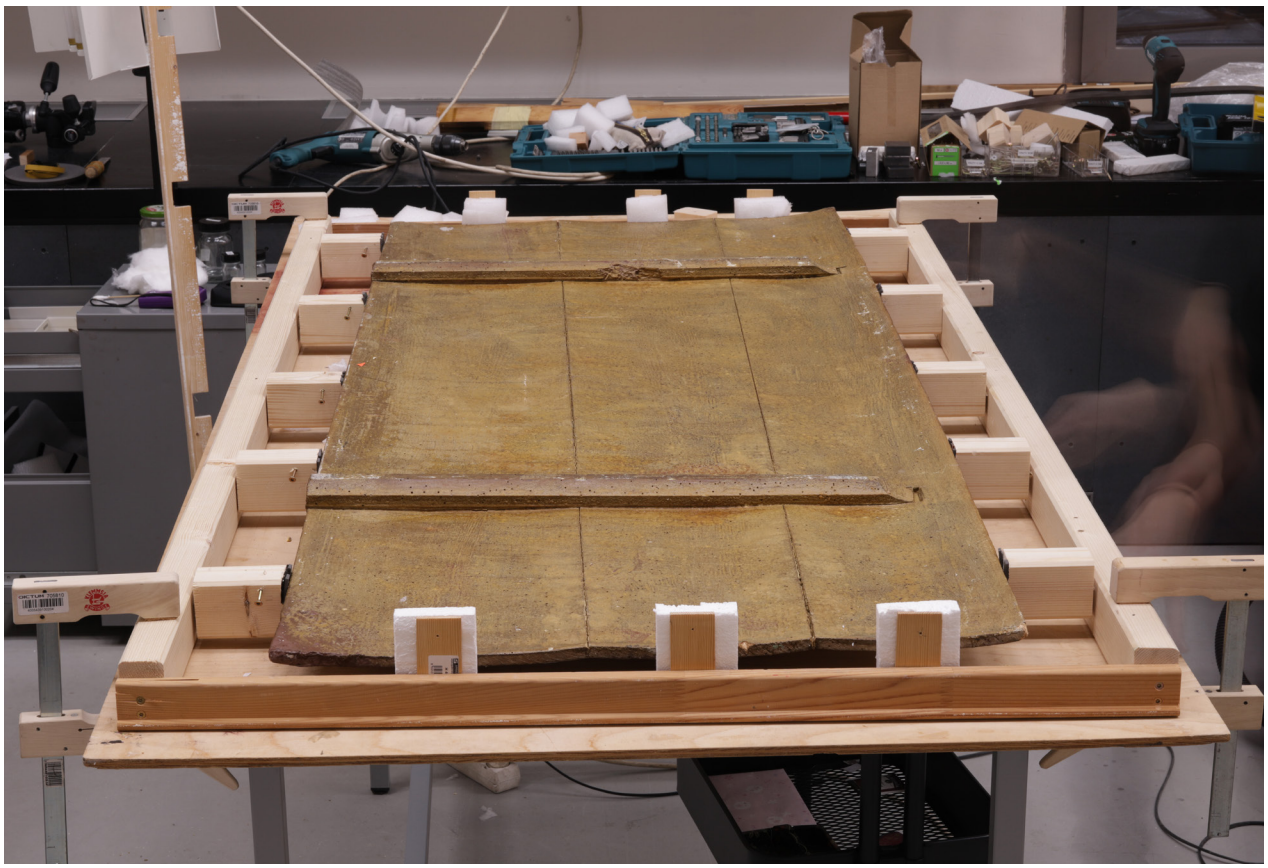

Nosná konstrukce pro otočení desky

Pozitivní sonda v nátěru z kalafuny